

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ ТА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра східної та слов'янської філології

Курсова робота з арабської філології

на тему:

БАГАТОЗНАЧНІ (ПОЛІСЕМІЧНІ) СЛОВА В АРАБСЬКІЙ МОВІ

Студентки групи Пар 17-19

факультету сходознавства

денної форми навчання

Освітньої програми:

Арабська мова і література

та переклад, друга

східна мова, західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.060 Східні мови

та літератури (переклад включно),

перша – арабська

Любінецької Олександрі Богданівни

Науковий керівник:

ст. викладач В.Г. Кононенко

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯВИЩА ПОЛІСЕМІЇ В АРАБСЬКІЙ МОВІ	6
1.1 Поняття полісемії у сучасному мовознавстві	6
1.2 Проблема схожості лінгвістичних явищ полісемії та омонімії	16
1.3 Роль полісемії в класичному арабському мовознавстві.....	18
Висновки до Розділу	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ БАГАТОЗНАЧНОСТІ НА ПРИКЛАДІ АРАБСЬКОЇ МОВИ	21
2.1 Полісемія арабської мови	21
2.2 Типи полісемії в арабській мові.....	25
Висновки до розділу 2.....	28
ВИСНОВКИ.....	30
АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	33

ВСТУП

Арабська мова інтенсивно вивчалася протягом століть. Від давніх нормативних трактатів, датованих ще VIII століттям, до недавніх застосувань сучасної лінгвістичної теорії, арабська була в центрі уваги досліджень, що належали до різних шкіл лінгвістичної думки. Арабська є відома своєю багатою та різноманітною лексикою, що відображається в її полісемічній природі. Полісемія означає явище, коли одне слово може мати кілька значень або смислів в залежності від контексту, в якому воно використовується. У випадку з арабською мовою ця складність подвоюється за рахунок складної граматики, синтаксису та різноманітних культурно-історичних впливів, що вплинули на її еволюцію.

Проблема полісемії української мови полягає у тому, що багато слів можуть мати кілька значень залежно від контексту вживання. Це може створювати труднощі у розумінні текстів, а також у складанні текстів, оскільки неправильне використання слова може змінити його смислове навантаження.

Питання полісемії в українській мові протягом багатьох років досліджували багато лінгвістів. Відомими вченими, які зробили внесок у цю область дослідження є Олександр Потебня, Іван Огієнко, Ярослав Дашкевич, Василь Німчук та Іван Білодід.

Українські лінгвісти вивчають проблему полісемії українських слів та розробляють методики для її вирішення. Наприклад, деякі дослідження фокусуються на визначенні контекстуальних меж, в яких слово може мати те чи інше значення, а інші – на дослідженні семантичної структури слова та його етимології.

Проблема полісемії в арабській мові є предметом вивчення протягом багатьох століть. Фактично, це одна з найважливіших особливостей арабської мови, оскільки вона має багату та складну семантичну структуру, яка допускає багатозначність слів.

Ранні арабські лінгвісти, такі як Сібавайхі, аль-Фарахіді та аль-Халіл ібн Ахмад, були першими, хто розробив систему арабської граматики та лексикографії, а також пояснювали відтінки значення, які можуть мати арабські слова. Вони розробили детальний аналіз значень слів, зосереджуючись на тому, як слова можуть

використовуватися в різних контекстах і як вони можуть бути пов'язані з іншими словами.

Пізніше, під час ісламського золотого віку, такі вчені, як аль-Фарабі, Ібн Сіна та Ібн Рушд продовжили вивчення арабської семантики та розробили нові теорії та методи аналізу значень слів. Вони також зробили значний внесок у галузь арабської лексикографії, уклавши великі словники та розробивши складні системи для організації та категоризації слів на основі їх значень.

У сучасний час вчені продовжують досліджувати проблему полісемії в арабській мові. Вони використовують ряд підходів, включаючи корпусну лінгвістику, когнітивну лінгвістику та семантичний аналіз, щоб дослідити складну семантичну структуру арабських слів і способи їх використання в різних контекстах.

Загалом вивчення полісемії в арабській мові має довгу та багату історію, що відображає важливість мови та семантики в арабській культурі та суспільстві.

Актуальність роботи полягає в тому, що арабська мова є однією з найбільш поширених мов світу, яка має велику кількість мовців в країнах Близького Сходу, Північної Африки та інших регіонах світу. Ця мова має багату культурну та історичну спадщину, що робить її важливим інструментом для спілкування та розуміння різних культур. Однак, полісемія арабської мови створює виклики для навчання та розуміння мови, особливо для не носіїв мови. Крім того, полісемія може призвести до непорозумінь у комунікації та перекладі, що може мати серйозні наслідки для різних сфер життя. Тому дослідження полісемії арабської мови є важливим для розуміння мови та культури у країнах Арабського Сходу та інших регіонах світу. Вивчення полісемії може допомогти тим, хто вивчає мову та перекладачам краще розуміти значення слів та допомогти у покращенні комунікації між різними культурами.

Мета дослідження: аналіз явища полісемії в арабській мові та його впливу на комунікацію та переклад.

Виходячи з поставленої мети були сформульовані наступні **завдання**:

1. Визначення поняття полісемії та її особливостей в арабській мові.
2. Проаналізувати особливості полісемії в арабській мові.
3. Аналіз прикладів полісемічних слів у різних контекстах.

4. Вивчення взаємозв'язку між полісемією та культурним контекстом в арабській мові.
5. Визначення впливу полісемії на сприйняття та розуміння тексту в арабській мові.
6. Дослідити помилки, що виникають у процесі перекладу багатозначних слів на конкретних прикладах.
7. Виявити фактори, які впливають на процес перекладу багатозначних слів.

Об'єкт дослідження є слова арабської мови, що мають більше одного значення.

Предметом дослідження є явище полісемії в арабській мові.

Матеріалом дослідження є тексти художньої літератури, словники арабської мови: друковані та електронні словники, які містять полісемічні слова та трактують їх значення; священні тексти арабської мови.

Методи дослідження. Лінгвістичний аналіз для ознайомлення та вивчення стану проблем, дотичних до теми дослідження; контекстуальний аналіз та описовий метод для вивчення та аналізу вибраних прикладів; лексикографічний аналіз при використанні словникових матеріалів, які містять визначення полісемічних слів, їхній контекст і вживання в текстах; порівняльний аналіз для дослідження порівняння полісемії в арабській мові з іншими мовами.

Наукова новизна полягає в тому, що вона висвітлює проблему полісемії з точки зору арабської мови, яка має свої власні особливості та характеристики. Дослідження дозволяє проаналізувати різноманітні аспекти полісемії в арабській мові, такі як її види, особливості функціонування, взаємозв'язок з контекстом та інші. Крім того, у роботі розглянуто важливі питання перекладу полісемічних слів та виявлення їх значень у різних контекстах, що може бути корисним для перекладачів та лінгвістів.

Практичне значення результати дослідження можуть бути використані для подальших наукових робіт з лінгвістики.

Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, анотації та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯВИЩА ПОЛІСЕМІЇ В АРАБСЬКІЙ МОВІ

1.1. Поняття полісемії у сучасному мовознавстві

Проблема полісемії не одне десятиліття привертала увагу багатьох вчених, але на сьогоднішній день не можна однозначно говорити про конструктивне та всеосяжне вирішення цього питання.

Слово перебуває у процесі постійних змін, що стосуються як і його форми так і значення. Утворюються нові сенси, змінюються значення існуючих слів, а неактуальні для сучасних реалій значення зникають. Тим не менш, лексичні значення будь-якого слова, як елементи загальномовної системи, мають властиві тільки їм специфічні властивості та самостійність. Це стосується насамперед прямих номінативних значень, які безпосередньо вказують на предмети, явища, властивості, дії, будь-які поняття. У процесі історичного розвитку мови прямі значення зазнають різних внутрішньомовних та позамовних впливів, внаслідок чого спостерігається ускладнення їхнього змісту, виникнення переносних (похідних) значень, пов'язаних із прямими насамперед на основі подібності візуально-акустичних асоціацій. Переносні значення, що є контекстуально залежними, разом із прямими значеннями утворюють смислові структури слів. Здатність слова мати не одне, а кілька значень називається полісемією (багатозначністю). Полісемія широко представлена у всіх мовах світу і вважається семантичною універсалією (Ван Хайянь, 2017, с.1)

Існування цього лінгвістичного явища у багатьох випадках створює лексичні проблеми, особливо коли вони розглядаються як однозначні слова або навіть коли перекладач байдужий до мовного контексту та зв'язків, які існують між складовими мовної частини (Essam T. Mohammed, 2008, с. 1-2).

Поняттю полісемії дано багато визначень та на актуальному етапі вивчення полісемії спостерігається багатоплановість підходів до її розгляду. Ф. де Соссюр зазначив, як представник системного підходу що не можна розглядати слово як

одиницю, у якій відповідне звучання поєднується з відповідним значенням, адже поєднання слова подібним способом означає його ізолювання від системи, частиною якої воно є (Ф. де Соссюр, 1933, с.157).

Уллман С. зазначав, що багатозначність є фундаментальною рисою людського мовлення, яка може виникати кількома способами й особисто сам науковець обмежується розглядом п'яти джерел. Він визначає полісемію як “ситуативність”, в якій те саме слово має два або більше різних значень, тому що наші слова мають низку різних аспектів відповідно до контексту, у якому вони вживаються. Деякі з цих аспектів є суто ефемерними; інші можуть перетворитися на постійні відтінки значення. У словниках ці аспекти систематично виділяються, але насправді вони непомітно переходять із одного в друге (Ullman, 1972, с.159-160).

Найда Ю. та Тейбер Ч. з іншого боку, не вважають полісемію критичною проблемою для перекладача, адже насправді різні значення одного слова рідко конкурують, оскільки вони не тільки мають відносно чітко визначені маркери, які допомагають диференціювати значення, але є й настільки різноманітні, що не можуть конкурувати одне з одним за ту саму семантичну область. Саме з цієї причини слід зосереджувати увагу насамперед на тих конкретних значеннях різних термінів, які, як правило, займають те саме семантичне поле і, отже, можуть розглядатися як близькі синоніми або як конкуруючі (Nida, Taber, 1969, с. 63-64). Слід зазначити, що багато досліджень ієрархічних семантичних структур зазнали невдачі саме тому, що була зроблена спроба структурувати всі значення одного терміна під значення іншого терміна. Семантична структура надто складна, щоб з нею можна було працювати таким чином (Nida, Taber, 1969, с. 69).

Відповідно до Крістал Д., полісемія – це термін, який використовується в семантичному аналізі для позначення лексичного елемента, який має ряд різних значень та протиставляється моносемії (або однозначності). Значна частина словникового запасу мови є багатозначною (або багатозначною). Теоретична проблема для лінгвіста полягає в тому, як відрізнити полісемію (одна форма – кілька значень) від омонімії (дві лексичні одиниці, які випадково мають однакову фонологічну форму) (Crystal, 1980, с. 374-375).

Що стосується Палмера Ф. (1981: 100), полісемія — це випадок, коли одне й те саме слово може мати набір різних значень. Проте є проблеми навіть із цією, на перший погляд, простою концепцією. Ми не можемо чітко розрізнити, чи є два значення однаковими чи різними, і, отже, точно визначити, скільки значень має слово. Бо значення нелегко відмежувати і таким чином відрізнити від інших значень. Мораль полягає в тому, що ми не повинні шукати всі можливі відмінності у значеннях, але шукати однаковість значення, наскільки це можливо, і що немає чіткого критерію ні відмінності, ні однаковості (Palmer, 1976, с. 65-66).

Круз писав "загальноприйнято описувати лексему, яка має ряд значень, як багатозначну (або таку, що виявляє властивість багатозначності), а лексичну форму, яка реалізує лексичні одиниці, що належать до кількох лексем, як омонімічну. Ці терміни, особливо багатозначні та омонімічні, хоча й нешкідливі, якщо вживати їх обережно, але не зовсім ідеальні для наших цілей, оскільки вони несуть із собою погляд на лексичне значення, у якому існує тенденція вважати лексему основною семантичною одиницею, а різні лексичні одиниці як "просто варіанти" (Cruse, 1986, с. 80).

Лайонс називає полісемію властивістю однієї лексеми (Lyons, 1987, с.146).

Юл стверджує, що коли ми зустрічаємо два або більше слів з однаковою формою та пов'язаними значеннями, ми маємо те, що технічно відомо як полісемія. Багатозначність можна визначити як одну форму (письмову чи усну), що має кілька значень, усі пов'язані розширенням (Yule, 1987, с.120).

Газала Х. вважає полісемію однією з головних відмінних характеристик як англійської, так і арабської мов. Багатозначність – це слово, яке має більше одного значення. Це на відміну від моносемії, яка описує слово лише з одним значенням. Проблемою для студентів-перекладачів є той факт, що вони можуть знати лише загальне значення багатозначного слова, і зазвичай використовують для перекладу його арабською мовою, незалежно від будь-якого іншого його можливого значення. Це означає, що вони розуміють це як однозначне слово, яке має лише одне значення. По суті, вони можуть припуститися ряду помилок (Ghazala, 1995, с.98-99).

Що стосується Фінча Г., то він писав, що є смисловим відношенням, в якому

слово або лексема набуває більше одного значення. На відміну омонімії, у якій дві лексеми випадково мають однаковий звук або письмову форму. Більшість іменників набувають нових значень, маючи пряме та метафоричне значення. А деякі іменники набувають конкретного й абстрактного змісту. Слова, які можуть мати більше ніж одне значення, є полісемічними, на відміну від тих, які можуть мати лише одне значення, які називаються однозначними (Finch, 2000, с.173).

Лебнер С. писав, що полісемія відіграє важливу роль в історичному розвитку значення слова, оскільки лексеми постійно змінюють свої значення та розвивають варіанти значень. Хоча полісемія є питанням окремих лексем в окремих мовах, ми бачимо, що варіація значення слідує загальним принципам. Мабуть, ми керуємо інтуїцією, яка дозволяє нам визнати, що варіанти значення багатозначного виразу взаємопов'язані. Це є доказом існування загальних закономірностей у варіаціях, і це ті самі моделі, які можна знайти в контекстуальних змінах значення. Однією з відмінностей є те, що варіація значення, яка зустрічається як полісемія, часто передбачає більше ніж одну зміну значення (Löbner, 2002, с.59).

Ванхов М. також досліджував “варіативність гнучкості значення слів”, тобто полісемію та зміни значення. Автор зазначав, що значення будь-якого слова часто змінюється залежно від контексту, а варіації значення у більшості випадків керувалися різними механізмами. Завжди існує схожість або взаємодія між значеннями, використаними в реченні, і між специфічними ознаками значень слів. Природа зв'язків між значеннями значення мовної одиниці та збереженими механізмами зазвичай регулює мовну варіацію (Vanhove, 2008, с. 61).

Добрич Н. досліджував полісемію як семантичне явище та розрізнив полісемію, яка виникає, коли одна конкретна лексична одиниця передає більше різних значень, які хоча б частково є пов'язані одне з одним, і омонімію, яка часто має місце, коли два або більше непов'язаних значень слова. Дослідник стверджував, що хоча багатозначність можна розглядати як другорядну проблему, оскільки дискурс може вирішити неоднозначність значення у повсякденному вживанні мови, маючи справу з багатозначністю систематично з точки зору того, як полісемія була зображена в лексиконі та як досліджувати критерії, що регулюють розрізнення, а також взаємодія

значення, наприклад, було викликом, який потрібно було зустріти. Дослідник дійшов висновку, що теоретична перспектива множинних значень, які впливають із наданих когнітивних і семантичних моделей і рамок, була найбільш правдоподібною та домінуючою у дослідженні полісемії (Dobric, 2014, с. 147).

Даю досліджувала полісемію як феномен мови, а не процесу мовлення. Дослідник спрямував свою увагу на повне розуміння полісемії з семантичної точки зору в освітньому та вищому освітньому контексті. Дослідник звернувся до чотирьох основних властивостей полісемії, які можуть допомогти нам не тільки усвідомити фактичне значення лексеми, але й відрізнити її від омонімії. У дослідженні вчений мав на меті підвищити обізнаність викладачів мови та дослідників про важливість семантичних підходів до полісемії. Він також вказав на допомогу їм у корисному, практичному та дієвому інструменті в щоденному навчанні та дослідницьких процесах (Daiu, 2015, с.169).

Звідси можна визначити полісемію як випадок, коли одне слово має кілька значень; кожне з цих значень потрібно вивчати окремо, щоб зрозуміти.

Багатозначність притаманна як словам, так і морфемам (кореневим і афіксальним), вона властива також і конструктивним об'єктам. Багатозначність характерна більшості частинам мови (самостійним і службовим), у чому легко можна переконатися, відкривши тлумачний словник будь-якої мови (Сога, 2016, с.3).

Полісемія може бути лексико-граматичною і лексичною. Лексична полісемія це здатність одного слова позначати різні явища дійсності та предмети. Досліджуване лінгвістичне явище існує тільки в мові і його неможливо розглянути в мовленні. Підсумки багатьох контекстів, де слово може зустрітися, дозволяє простежити випадки ідентичного значення і випадки розходження у значенні. Вони реєструються і класифікуються лексикографами і їх можна знайти у словниках (Павлюк, Угонь, 2011, с.3).

Майже до середини ХХ століття полісемія розглядалася лише на лексичному рівні і будь-яка зміна часткового неділимого складового частини лексичного значення навіть у разі наявності семантичної похідності, а в деяких випадках і повної семантичної ідентичності смислових одиниці вважалось порушенням тотожності

слова або омонімії.

Вперше цю теорію було порушено В.І. Абаєвим, який звернув увагу на можливість існування не тільки лексичної, а й лексико-синтаксичної полісемії, коли слово, залежно від синтаксичного вживання, виступає в ролі то однієї, то іншої частини мови: іменника чи прикметника, прикметника чи прислівника, прислівника чи прийменника (Абаєв, 1957, с. 42). Саме цей вид полісемії науковець назвав лексико-граматичною.

Можливість існування полісемії на рівні частин мови було досліджено у працях С. Д. Кацнельсона, який дав назву цьому явищу як “категоріальна полісемія” і визначив її так: “Якщо будь-яке значення використовується в різних категоріальних функціях, то перед нами випадок категоріальної полісемії слова. Різниця між значеннями у такому слові мінімальна. Значення кожного слова складається з категоріальних та емпіричних компонентів. У разі категоріальної полісемії емпіричні компоненти однакові в обох значеннях; одне значення відрізняється від іншого лише своєю категоріальною характеристикою. При однаковому емпіричному змісті одне з них виявляється субстанційним, а інше – несубстанціальним, або обидва значення виявляються несубстанціальними, але при цьому одне з них є атрибутивним, а інше – предикативно і т.д. При цьому одне з таких значень виявляється у слові основним, а інше – похідним” (Кацнельсон, 1972, с. 173-174).

Багатозначність на рівні частин мови досліджувалася у роботах багатьох інших вчених і у своїх працях вони використовували різну термінологію. Для позначення багатозначності лише на рівні частин мови застосовуються терміни транспозиція, поліморфізм, трансформація.

Лексико-граматична полісемія існує у двох видах – лексико-граматичної полісемії та лексико-граматичної варіантності, яка може розглядатися як окремий, простіший випадок лексико-граматичної полісемії слова. “У разі лексико-граматичної варіантності одному набору лексичних сем відповідають дві (а може бути і більше) лексико-граматичні семи. Ці лексико-граматичні (категоріальні) семи знаходяться між собою у відносинах додаткової дистрибуції та реалізуються залежно від контексту. При лексико-граматичній полісемії слова кожному новому набору лексичних сем

відповідає окрема лексико-граматична сема.

Співвідношення лексичних і граматичних сем при багатозначності слова на рівні частин мови має, таким чином, двоякий характер: при лексико-граматичній полісемії окремому лексичному значенню слова однозначно відповідає одна лексико-граматична сема, при лексико-граматичній варіантності одному лексичному значенню відповідають більше) різні категоріальні семи.

Реалізація того чи іншого лексико-граматичного семи у разі обумовлена контекстуальними умовами” М. А. Стернина (Стернина, 1999, с. 25-26).

М.А. Стерниною була висунута інтегральна концепція полісемії, що охоплює два рівні полісемії слова та три її види – лексико-граматичну полісемію, лексико-граматичну варіантність та лексичну полісемію. “Лексико-граматична варіантність, що передбачає лексико-граматичну багатозначність при ідентичності лексичного значення, поряд з лексичною полісемією, при якій лексико-граматичні семи ідентичні та семми різняться лексично, утворюють нижчий рівень полісемії слова. У той час як лексико-граматична полісемія з багатозначністю як лексичної, так і лексико-граматичної складає її верхній, вищий рівень. При цьому лексико-граматична полісемія, що передбачає багатозначність як на лексичному, так і на лексико-граматичному рівні, як би інтегрує, поєднує в собі і лексичну полісемію, і лексико-граматичну варіантність” (Стернина, 1999, с. 36).

Незважаючи на значно менше дослідження явища граматичної полісемії у лінгвістиці, все ж можна виділити два різних підходи до цього питання:

1) системно-формальний тип, який був досліджений у працях А.И. Смирницького, Л.С. Бархударова;

2) атомарно-семантичний тип, який був вивчений у працях Б.А. Ільїша.

Атомарно-семантичний і системно-формальний підходи до граматичної полісемії є абсолютно різними і призводять до протилежних результатів.

Б.А. Ільїш досліджуючи атомарно-семантичний тип зазначає, що форма залишається єдиною в усіх випадках, коли можна сформулювати інваріантне значення, що виражається нею в різних контекстах. “Коли ж сформулювати інваріантне значення неможливо, необхідно визнати, що зовні співпадаючі форми є

граматичними омонімами” (Даниленко, 1991, с.74). Виходячи з цього дослідження, ми можемо припустити, що граматична полісемія є можливою у тому випадку, коли в усіх значень граматичної одиниці можна виявити початкове загальне значення. Усі інші випадки Б. А. Ільїш вважає краще відносити до граматичної омонімії.

Згідно з системно-формальним типом граматичної полісемії і її відрізнення від явища омонімії, то даний тип формується в залежності від формальної характеристики слів, наявних в тій або іншій мікросистемі. “Існування навіть однієї надмірно диференційованої парадигми вказує на омонімію в регулярних парадигмах” (Будагов, 1965, с. 112).

Вивчення ж лексичної полісемії є досить складним питанням через відсутність достатньо ефективних і об’єктивних методів її дослідження і способів представлення в одномовних і двомовних словниках (Виноградов, 1953, с. 9).

Складнощі, про які у своїх працях зазначав В. В. Виноградов, зумовлені тим фактом, що семантика слова далеко не у всіх випадках може бути представлена у вигляді окремих та чітко окреслених дискретних одиниць (Сога, 2016, с.6). “Принцип дифузності значень багатозначного слова являється вирішальним чинником, що визначає його семантику. Те, що лексикографічні описання не відображають цього (більш того, саме прагнуть звільнити словникові статті від “невизначених” прикладів), істотно спотворює уявлення про семантичну структуру описуючих слів” (Шмелев, 1973, с. 95).

Питання нечіткості та дифузності лексичного значення зазвичай обговорюється в тісному зв’язку з проблемою полісемії і найбільш обширно це питання є досліджено науковцем Е. Шнайдером. Він розрізняє наступні типи семантичної дифузності:

1. Нечіткість, яка виникає внаслідок відсутності конкретного референта. Цей тип дифузності притаманний в першу чергу абстрактним сутностям.
2. Нечіткість, властива словам, що характеризують відносні величини.
3. Нечіткість периферійних зон. У деяких системах (наприклад, в семантичних полях) ядерні семи чітко визначаються як елементи даної системи; належність периферійних елементів до даної системи може визвати сумніви.
4. Нечіткість переліку конститутивних ознак. У лексичних мікросистемах, що

характеризуються відносинами гіпонімії, можуть виявитися слова з різнорідною семантикою. Не у всіх випадках можливо виділити число і вид ознак, що визначають зміст словесного знака в цілому.

5. Нечіткість визначення наявності або відсутності так званих змінних (непостійних) семантичних ознак, які задаються контекстуальними умовами вживання слова (Schneider, 1988, с. 133-134).

Семантичні зв'язки між значеннями полісемантичної мовної одиниці як основа полісемії традиційно можуть базуватись на двох типах відношень. Перший зв'язок утворюється за допомогою відношення вихідного похідного значень у процесах семотворення, тобто метонімічні, метафоричні, та ін. перенесення значень. Другий створюється у словотвірних похідних полісемантичних словах. Зв'язок між значеннями такого багатозначного деривата на пряму залежить від семантики твірного слова. Не рідко семантичні зв'язки між значеннями полісемічного похідного можуть бути наслідком неодноразової дії словотвірної моделі на базі однієї твірної основи в одному чи кількох значеннях або двох чи більше спільнокореневих твірних. Також вони можуть виникнути як результат безпосереднього відображення полісемії твірного слова (Грещук, 2007, с.245).

Як перший так і другий вид полісемії є зумовлений дериваційними чинниками та певною мірою співзалежить із різновидами словотвору. “Можна констатувати таку закономірність: паралельний розвиток і функціонування значень, семантичний зв'язок між якими опосередкований значенням твірного, характерний передусім для лексичної деривації (мутаційного словотвору); у синтаксичній деривації (словотвірній транспозиції) домінує так звана відображена полісемія. Очевидно, це зумовлено самою природою неоднорідних дериваційних актів” вказує В. Грещук. Лексична деривація має за ціль утворення мовної одиниці із наділеної новим самостійним лексичним значенням, яке, хоч і пов'язане із значенням твірного, є автономним значенням іншого типу (Грещук, 2007, с.246).

Синтаксичний дериват – це форма слова з тим же лексичним змістом, який має вихідна форма мовної одиниці, але з іншою синтаксичною функцією. Синтаксичні деривати свої лексичні значення прямим шляхом переймають від твірних слів,

роблячи їх засобами іншої частини мови (Грещук, 2007, с.247).

Лексикографічні формулювання подачі синтаксичних дериватів таких як “властивість значенням твірного прикметника”, “дія за значенням твірного дієслова”, “прислівник до твірного прикметника”, “абстрактний іменник до прикметника” підтверджують зміну та отримання значень відповідних мотивувальних слів у процесах семантико-дериваційної трансформації вихідної одиниці словотворення у синтаксичній деривації (Грещук, 2007, с.247).

Проте досліджену полісемію синтаксичних дериватів не у всіх випадках можна охарактеризувати повною симетричністю. З одного боку, полісемічні деривати, які виникають по причині відображення полісемії твірного можуть утворювати на основі нових значень ще додаткові лексико-семантичні відношення, які не є прямим шляхом пов’язаними зі значеннями твірного. З іншого боку, не кожне утворене значення полісемантичного твірного реалізується в лексико-семантичній структурі похідного способом творення слів. По причині цього постає проблема різнобічного дослідження асиметрії похідних вільних синтаксичних дериватів та семантичних співвідношень багатозначних твірних (Грещук, 2007, с.247).

Як уже було зазначено, полісемія або ж “багатозначність слова”, властива більшості звичайних слів та цілком природним явищем поширеним у більшості мовах світу. Слова як назви або ознаки здатні легко переходити з однієї речі на іншу або на якусь ознаку цієї речі чи на її частину. Основне питання полісемії, яке неодноразово було досліджено у працях видатних науковців – це визначення прямого і переносного значень. Переносне значення слова можливо пояснити через його пряме значення, а пряме значення непохідних слів даної мови, де це слово існує, пояснити неможливо.

У сучасній лінгвістиці традиційно розрізняють три типи перенесення значень слів: *за подібністю, за функцією та за суміжністю*.

Перенесення за подібністю можна назвати також метафоричним, тому що метафора за своєю сутністю є прихованим порівнянням.

Перенесення за функцією можна утворити в тих випадках, коли речі абсолютно різні за своєю формою, але вони виконують подібні функції або, у деяких випадках, використовуються по однакових потребах. Функціональне перенесення більшість

науковців розглядає як різновид метафоричного, тому що в його сутті також є присутньою подібність, тільки не за формою, а за функцією.

Перенесення за суміжністю називається метонімічним. Суміжність може бути представлена трьома видами: *просторовою, часовою, причино-наслідковою* (Павлюк, Угонь, 2011, с.5).

Серед найпоширеніших варіантів у сучасній стилістиці можна виділити такі регулярні моделі метонімічного перенесення:

- 1) форма – зміст;
- 2) матеріал – виріб утворений із нього;
- 3) місце – жителі та історичні події пов'язані з цим місцем
- 4) місце – виріб із цього місця;
- 5) дія – її результат, наслідок;
- 6) знаряддя – продукт, що виникає внаслідок використання цього знаряддя;
- 7) ім'я – виріб.

Однак варто зазначити, що в різних мовах метафоричні перенесення не є однаковими за своєю варіативністю та більшість мов має свої унікальні варіації (Павлюк, Угонь, 2011, с.6-7).

Підсумовуючи, можна сказати, що полісемія є складним і багатогранним явищем, яке продовжує активно досліджуватися в сучасній лінгвістиці. Його вивчення має важливе значення для розуміння того, як працює мова, як створюється значення та як ми спілкуємося один з одним. У сучасній лінгвістиці полісемія продовжує залишатися важливою сферою досліджень і вивчення.

1.2 Проблема схожості лінгвістичних явищ полісемії та омонімії

Фінч Г. у своїй праці писав, що складність для лінгвістів полягає в тому, щоб відрізнити омонімію від полісемії. На теоретичному рівні відмінність досить чітка в тому, що омоніми є окремими лексичними одиницями стосунки між якими є чисто випадкові. Однак у випадку полісемії ми маємо справу з одним лексичним елементом, який набув більше одного значення. На практиці, однак, розрізнити часто важко. Найбільш простим рішенням є взяти походження слова, або етимологію, як головний

критерій. Можливо, більш корисним підходом є пошук спільного ядра значення, що існує між відчуттями, і відкласти питання етимології в сторону (Finch, 2000, с.165).

Льобнер С. позначає омонімію як рідкісне і випадкове явище, тоді як полісемія не залежить від омонімії, тому що з двох омонімів кожен може бути багатозначним (Löbner, 2002, с.44).

У більш своїх ранніх працях Лайонс Дж. стверджував, що якщо дві ідентичні форми мають різне походження, тобто належать до різних етимологій, то вони розглядаються як омоніми, а якщо вони належать до однієї етимології, вони розглядаються як багатозначні слова, тобто відносять до явища полісемії (Lyons, 1977, с.550). У ще одній із своїх праць він зазначав, що полісемія є властивістю однієї лексеми, і це те, що принципово та чітко робить її відмінною від омонімії (Lyons, 1987, с.146).

Відмінну теорію Лайонсу висунув Юл Г., адже він вважає, що відмінність між полісемією та омонімією не завжди є чіткою. Він додає, що одну ознаку відмінності можна знайти в типовій словниковій статті для слів. Якщо слово має кілька значень, тоді буде один запис із нумерованим списком різних значень слова, тоді як якщо два слова розглядаються як омоніми, вони зазвичай матимуть два окремі записи (Yule, 1987, с.97).

За Палмером, полісемія – це випадок, коли одне слово має кілька значень, а омонімія – це випадок, коли кілька слів мають однакову форму. Він додає, що словник має вирішити, чи потрібно опрацьовувати певний елемент у термінах полісемії чи омонімії (Palmer, 1981, с.101).

Як ми можемо побачити, більшість вчених покладалися на етимологічну інформацію та незв'язаність чи спорідненість значення у своїх спробах провести різницю між полісемією та омонімією як основним критерієм. Але більшість з нас це приводить до рішень, які суперечать інтуїції. Цей критерій був підданий критиці Фінчем, якій писав, що багато слів мають спільне походження, а отже, за етимологічним критерієм, полісемічні, але почуття щодо їх значень настільки не пов'язані, що більшість людей інтуїтивно класифікують б їх як окремі лексичні одиниці, тобто омоніми (Finch, 2000, с.165).

Згідно з тим, що було зазначено вище, різниця між полісемією та омонімією все ще відсутня і не є чіткою. Однією з проблем розрізнення полісемії та омонімії є те, що деякі слова, які традиційно класифікуються як омоніми, насправді можуть бути багатозначними, і навпаки. Інша проблема полягає в тому, що розрізнення між полісемією та омонімією може бути дещо довільним і залежить від критеріїв, які використовуються для їх визначення. Проте це розрізнення є важливим, оскільки воно відображає різні типи семантичних зв'язків між словами та має наслідки для того, як ми розуміємо структуру мови.

Незважаючи на ці проблеми, відмінність між полісемією та омонімією залишається важливою проблемою в лінгвістиці, і вчені продовжують дискутувати та вдосконалювати критерії для проведення цієї відмінності. Зрештою, розуміння подібності та відмінностей між цими двома явищами має важливе значення для розуміння складної природи значення слова в мові.

1.3. Роль полісемії в класичному арабському мовознавстві

Арабська мова з високою інтенсивністю вивчалася протягом століть та була в центрі уваги досліджень, що належали до різних лінгвістичних шкіл з різними підходами та думками. Арабська налічує в собі давні нормативні трактати, датовані ще VIII століттям, та сучасні праці із застосуванням сучасної лінгвістичної теорії. Однак, незважаючи на 1000 років лінгвістичного аналізу, полісемія арабської мови залишається відкритим питанням.

Багатозначність – це, як правило, явище, завдяки якому дана лексична одиниця демонструє кілька взаємопов'язаних значень. Традиційно багатозначність розглядалася як явище, обмежене лексикою; проте когнітивні лінгвісти спостерігали закономірності полісемії за межами лексики, наприклад, у морфології та в синтаксисі. Вона узагальнює як граматику, так і лексичний склад та показує, що всі одиниці мови, незалежно від їх розміру, можуть демонструвати ступінь полісемії (Hana Jan, 2018, с.18).

Арабські лінгвісти називали концепцію полісемії “ištirāk lafzi”. За Ад-Джуріані, багатозначні слова, як правило, в арабській мові є не пов'язаними між собою та між

ними неможливо встановити чіткий зв'язок (الجرجاني, 1954, с.365).

Ас-Суюті стверджує, що полісемія збагачує арабську мову та робить її більш здатною колоритно та всебічно описувати фізичний світ навколо нас. Але він заперечує, що “ištirāk” базується на ідеї, що одне слово має різні значення. Навпаки, він зазначав, що всі види “ištirāk” одного виразу мали одне загальне значення. Таким чином, багато значень буде прикріплено до початкового значення конкретного слова, і вони розвиватимуться протягом часу цього виразу (السيوطي, 1971, с.384).

На противагу цьому, Ібн Дарствіні заперечує існування багатозначних слів в арабській мові та стверджує, що якщо багатозначні слова існують, то це відбувається з двох причин: по-перше, якщо вони стаються при злитті двох різних мов, тобто під час запозичень, а друга причина є пропуск або “економія” мови (Ibn Darstwihi, 1974, с.538).

Згідно з Аль-Мунджідом, полісемія є одним із найпоширеніших мовних явищ у всіх мовах. Він визначає полісемію як множинність значень; відмінок, коли одне слово має різні значення (المنجد, 1999, с.15).

Загалом полісемія відігравала значну роль у класичній арабській лінгвістиці, і її вивчення було важливим для розуміння нюансів і складності мови. У класичній арабській лінгвістиці багатозначність вивчалася з точки зору різних способів використання слів у різних контекстах для передачі різних значень. Важливим аспектом полісемії в класичній арабській лінгвістиці була роль контексту у визначенні значення слова. Вчені визнали, що значення слова може змінюватися залежно від його контексту і що розуміння контексту є важливим для розуміння передбачуваного значення тексту.

Висновки до Розділу 1

Отже, полісемія це процес утворення та винайдення нових значень слів, який безперервно розвивається в системі лексикології. Полісемію більшість науковців характеризує як “ситуативною”, тому що більшість слів мають велику кількість значень відповідно до контексту, у якому вони вживаються, а сам контекст, інколи, буває неточним та потребує додаткових пояснень після себе за допомогою інакших

мовних засобів. Різні значення одного теж самого слова утворюються не одразу, а лише в процесі тривалого історичного розвитку мови слово розширює свою номінативну функцію. Також може з'явитися і зворотній процес – звуження значення. Розширення або звуження змістової частини слова є результатом семантичних перетворень словарного складу, що спонукає мову до постійного розвитку.

Теоретична проблема для лінгвіста-перекладача полягає в тому, як відрізнити полісемію (одна форма – кілька значень) від омонімії (дві лексичні одиниці, які випадково мають однакову фонологічну форму). Різниця між полісемією та омонімією все ще є відсутньою та нечіткою.

Полісемія може бути лексико-граматичною і лексичною. Лексична полісемія це здатність одного слова позначати різні явища дійсності та предмети. Лексико-граматична полісемія існує у двох видах – лексико-граматичної полісемії та лексико-граматичної варіантності.

Семантичні зв'язки між значеннями полісемантичної мовної одиниці як основа полісемії традиційно можуть базуватись на двох типах відношень. Перший зв'язок утворюється за допомогою відношення вихідного похідного значень у процесах семотворення, тобто метонімічні, метафоричні, та ін. перенесення значень. Другий створюється у словотвірних похідних полісемантичних словах.

У сучасній лінгвістиці традиційно розрізняють три типи перенесення значень слів: *за подібністю, за функцією та за суміжністю*.

Присутність полісемії в різних мовах світу та її розвиток вказує на те, що мова розвивається. Вивчення полісемії стає актуальною темою, так як це важливий пункт в вивченні іноземної мови та в розумінні менталітету інших народів.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ БАГАТОЗНАЧНОСТІ НА ПРИКЛАДІ АРАБСЬКОЇ МОВИ

2.1 Полісемія арабської мови

Арабська мова – це мова з багатим словниковим запасом і високим ступенем полісемії, що означає, що багато арабських слів мають кілька значень залежно від контексту, у якому вони вживаються. Це пов'язано з тим, що арабська мова має складну систему кореневих слів, префіксів і суфіксів, які можна комбінувати для створення великої різноманітності слів із різними значеннями. Висока ступінь полісемії в арабській мові може стати проблемою для тих, хто вивчає мову, адже в ній присутні багато нюансів і тонкощів у спілкуванні. Важливо приділяти пильну увагу контексту та розвивати глибоке розуміння коренів і моделей арабської лексики, щоб повністю зрозуміти численні значення слів.

Ось кілька прикладів багатозначних слів в арабській мові:

1. كَلِمَة (kalimah): це слово може означати “слово”, “термін”, “вираз”, “мова” або “декларація”, “обіцянка” залежно від контексту.
2. دَار (dar): це слово може означати “будинок”, “дім”, “житло”, “місце проживання”, “обитель”, “місце” або “будівля”.
3. عَيْن (ayn): це слово може означати “око”, “джерело”, “фонтан”, “першоджерело” або “криниця”.
4. قَلْب (qalb): це слово може означати “серце”, “центр”, “ядро”, “сутність” або “фокус”.
5. رَأْس (ras): це слово може означати “голова”, “верх”, “передня частина”, “початок”, “головний” або “лідер”.
6. جَمَل (jamal): це слово може означати “верблюд”, “краса”, “витонченість” або “елегантність”.
7. رَأْي (ra'i): це слово може означати “думка” або “погляд”, але воно також може означати “зір” або “бачення”.

8. حَمْلٌ (haml): це слово може означати “вагітність”, але воно також може означати “перенесення” або “транспортування” чогось.
9. بَطْنٌ (batan): це слово може означати “шлунок”, але також може означати “несторонній” або “внутрішнє”.
10. جَرَحٌ (jarah): це слово може означати “травма” або “рана”, але воно також може означати “критика” або “зневага”.
11. شَمْسٌ (shams): це слово може означати “сонце”, але воно також може означати “яскравість” або “сяйво”.
12. مَسْجِدٌ (masjid): це слово може означати “мечеть”, але також може означати “місце поклоніння” або “місце для молитви”.
13. خَطَأٌ (khata): це слово може означати “похибка” або “помилка”, але воно також може означати “лінія” або “штрих”.
14. صَوْتٌ (sawt): це слово може означати “голос” або “звук”, але воно також може означати “голосування” або “бюлетень”.
15. قَلَمٌ (qalam): це слово може означати “ручка”, але також може означати “олівець” або “стилус”.
16. كِتَابٌ (kitaab): це слово може означати “книгу” або “лист”.
17. شَجَرَةٌ (shajara): це слово може означати “дерево” або “генеалогію”.
18. حِصَانٌ (hisana): це слово може означати “кінь” або “форт”.
19. بَابٌ (bab): це слово може означати “двері” або “розділ”.
20. نَارٌ (nar): це слово може означати “вогонь” або “світло”.
21. قَمَرٌ (qamar): це слово може означати “місяць” або “супутник”.
22. رِصَاصٌ (rasaas): це слово може означати “свинець” або “кулі”.
23. عَصَاٌ (asaa): це слово може означати “палицю” або “авторитет”.
24. مَوْتٌ (mawt): може означати “смерть”, “вмираючий”, “померлий” або “мертвий”, залежно від контексту, у якому воно використовується.
25. حَجَرٌ (hajar): може означати “камінь”, “скеля”, “галька” або “дорогоцінний камінь”.
26. نَفْسٌ (nafs): може означати “душа”, “самість”, “дух” або “особа”.

Значення цих слів можуть сильно відрізнятись залежно від контексту, у якому вони використовуються. Ось чому важливо добре розуміти арабську граматику та словниковий запас, щоб точно розуміти та перекладати арабські тексти.

Нижче наводимо приклади зі Священного Корану з поясненнями з нього які можуть проілюструвати явище полісемії в арабській мові:

1. أتى (ata) має принаймні п'ять різних значень:

А) підходити; Б) надавати; В) чинити розпусту; Г) прийти; Д) принести.

– підходити: (الصابوني, 1976, с.142)

قوله تعالى: (نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ) (البقرة: من الآية 223)

(ваші дружини для вас як земля; тож підходьте до своєї землі, коли хочете) (Essam T. Mohammed, 2008, с.4)

– надавати: (الصابوني, 1976, с.170)

في قوله تعالى: (يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا) (البقرة: من الآية 269)

(Він дає мудрість тому, кому заманеться; а той, кому дана мудрість, отримує справді велику користь)(Essam T. Mohammed, 2008, с.5)

– чинити розпусту: (الصابوني, 1976, с.265)

في قوله تعالى: (وَاللَّاتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَائِكُمْ فاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْكُم) (النساء: من الآية 15)

(Якщо якась із ваших жінок винна в розпусті, візьміть свідчення чотирьох свідків з-поміж вас) (Essam T. Mohammed, 2008, с.5)

– прийти: (الصابوني, 1976, с.11)

في قوله تعالى: (يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) (يس: 30)

(Ах! На жаль (Моїм) слугам! До них не приходять апостол, але вони з нього насміхаються!) (Essam T. Mohammed, 2008, с.5)

– приносити: (الصابوني, 1976, с.2106)

في قوله تعالى: (أَتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ) (الكهف: من الآية 96)

(Принесіть мені блоки заліза) (Essam T. Mohammed, 2008, с.5)

2. النجم (Al-Najim) Має як мінімум два різних значення:

а. зірка; б. трава.

Два значення 'النجم' чітко можна відстежити в наступні двох священних аяах:

في قوله تعالى: (وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ) (النحل: 16)

(І знаки, і вказівники; і по зорях керуються) (Essam T. Mohammed, 2008, с.6)

في قوله تعالى: (وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ) (الرحمن : 6)

(І трави, і дерева схиляються в поклони) (Essam T. Mohammed, 2008, с.5).

3. المسّ (Al-mās) має чотири різні значення в Корані:

а. дотик; б. укладання шлюбу; в. спіткати; г. божевілля.

Наступні славетні аї ясно ілюструють це різні значення багатозначного слова
المسّ:

а. дотик: (الصابوني, 1976, с.315)

في قوله تعالى: (لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ) (الواقعة : 79)

(до яких ніхто не торкнеться, крім тих, хто чистий) (Essam T. Mohammed, 2008, с.6)

б. укладання шлюбу: (الصابوني, 1976, с.152)

في قوله تعالى: (لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ) (البقرة: من الآية 236)

(немає провини на вас, якщо ви розлучаєтеся з жінками до укладання шлюбу) (Essam T. Mohammed, 2008, с.7).

в. спіткати: (الصابوني, 1976, с.225)

في قوله تعالى: (إِنْ تَمَسَّسْتُمْ حَسَنَةً تَسْؤُهُمْ) (آل عمران: من الآية 120)

(Якщо вас спіткає щось хороше, це засмучує їх) (Essam T. Mohammed, 2008, с.7).

г. божевілля: (الصابوني, 1976, с.174)

في قوله تعالى: (الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ) (البقرة: من الآية 275)

(Ті, хто пожирає лихварство, не встоять, крім як встоїть той, кого Злий довів до божевілля своїм дотиком) (Essam T. Mohammed, 2008, с.7).

4. العفو (Al-affu) має принаймні два різних значення:

а. милувати

б. “що більше не потрібно”

Наступні славетні аї показують різне значення العفو:

а. милувати : (الصابوني, 1976, с.238)

في قوله تعالى: (وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ) (آل عمران: من الآية 155)

(Але Бог милував їхню провину: бо Бог часто прощає, найбільш терпеливий) (Essam T. Mohammed, 2008, с.8).

б. понад потреба власності: (الصابوني, 1976, с.140)

في قوله تعالى: (وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ) (البقرة: من الآية 219)

(Вони запитують вас, скільки вони мають витратити; кажуть: “що вам більше не потрібно”) (Essam T. Mohammed, 2008, с.8).

З наведених прикладів видно, що полісемія є наявною в будь-яких текстах арабською мовою, навіть у релігійних. Перекладачі повинні поводитися з такими багатозначними формами дуже обережно, оскільки їх не можна перекладати поза контекстом.

Арабська мова – це мова з багатим словниковим запасом, який містить багато слів із багатьма значеннями, також відомих як полісемічні слова. Ця полісемія частково пов’язана зі складною системою морфології мови, яка дозволяє утворювати багато слів з одного кореня. Багатозначність арабської мови може іноді ускладнювати перекладачам розуміння передбачуваного значення слова в певному контексті, але це також робить мову багатою та універсальною, допускаючи нюанси та тонкість у вираженні.

2.2 Типи полісемії в арабській мові

Як вже зазначалось раніше багатозначність відноситься до феномену, коли одне слово або фраза має кілька пов’язаних значень. Полісемія може бути лексико-граматичною і лексичною (Павлюк, Угонь, 2011, с.3).

В арабській мові можна виокремити кілька типів полісемії, базуючись на всесвітньовідомих класифікаціях. До них належать:

- лексична полісемія
- граматична полісемія
- контекстуальна полісемія
- дериваційна полісемія.

Лексична полісемія: це найпоширеніший тип багатозначності, коли одне слово має кілька значень. Наприклад, слово قلب “qalb” може означати “серце”, “центр”, “ядро”, “сутність” або “фокус”. У сучасній лінгвістиці традиційно розрізняють три типи перенесення значень слів у лексичній полісемії: *за подібністю, за функцією та за суміжністю*.

Перенесення за своїми ознаками є метафоричним (Павлюк, Угонь, 2011, с.5).

Наприклад:

يَد (yad) – цей іменник може означати “рука”, як у “Він потиснув мені руку”, або “вплив”, як у «Він має великий вплив у компанії». Метафоричне значення “влада” або “вплив” походить від ідеї, що рука може символізувати контроль або владу.

قَلْب (qalb) – цей іменник може означати “серце”, як у “Моє серце б’ється швидко”, або «центр», як у “Місто – це серце країни”. Метафоричне значення “центру” походить від ідеї, що серце можна розглядати як центр емоцій або почуттів.

Перенесення за суміжністю іншими словами можна назвати метонімічним, і воно відбувається, коли слово набуває додаткових значень через метонімічне розширення (Павлюк, Угонь, 2011, с.5). Наприклад: слово رَأْس (ras) означає “голова”, але також може використовуватися для позначення лідера або вождя.

Перенесення за функцією можна утворити в тих випадках, коли речі абсолютно різні за своєю формою, але вони виконують подібні функції або, у деяких випадках, використовуються по однакових потребах (Павлюк, Угонь, 2011, с.5).

Наприклад:

سَقَطَ (saqata) – це дієслово може означати “впасти”, як у “Книга впала зі столу” або “провалитися”, як у “Він провалив іспит”. Значення “провалитися” походить від ідеї, що провал іспиту схожий на невиконання стандарту чи очікувань.

قَطَعَ (qata'a) – це дієслово може означати “різати”, як у “Він розрізав папір” або “переривати”, як у “Він перервав її мову”. Значення “перебивати” походить від ідеї, що переривання чиеїсь мови – це те саме, що її відрізати або розділити.

Ці приклади демонструють, як перенесення за функцією може створити кілька значень для слова арабською мовою на основі його функціонального контексту.

Грамматична полісемія в арабській мові — це тип багатозначності, коли слово має кілька значень на основі його граматичної функції в реченні. Ось кілька прикладів граматичної полісемії в арабській мові:

نَامَ (nama) – це дієслово може означати “спати”, як у “Він спав всю ніч” або “вкласти спати”, як у “Вона покляла дитину спати”. Різниця в значенні зумовлена граматичною формою дієслова; у першому прикладі дієслово є неперехідним, а в

другому – перехідним.

قَالَ (qala) – це дієслово може означати “сказати”, як у “Він сказав привіт” або “розповісти”, як у “Він розповів мені історію”. Різниця в значенні зумовлена граматичною формою дієслова; у першому прикладі дієслово вжито неперехідно, тоді як у другому прикладі воно вжито перехідно.

زَارَ (zara) – це дієслово може означати “відвідати”, як у “Він відвідав бабусю й дідуся”, або “віддати шану”, як у “Він віддав шану на кладовищі”. Різниця в значенні зумовлена граматичною формою дієслова; у першому прикладі дієслово вжито перехідно, тоді як у другому прикладі воно вжито неперехідно з прийменником.

Контекстуальна полісемія виникає, коли слово має різні значення залежно від контексту, у якому воно вживається. Наприклад, слово “bayt” може означати “будинок” або “сім’я”, залежно від того, у фізичному чи соціальному контексті воно використовується.

На відміну від індоєвропейської морфології, яка, як правило, передбачає поєднання основи й осі за допомогою конкатенації, семітська морфологія є шаблонною та включає розривні морфеми. Усі слова в семітських мовах складаються принаймні з двох морфем: кореня та шаблону. Корені складаються з приголосних (зазвичай трьох) і несуть основну семантичну інформацію слова. Дериваційна полісемія в арабській мові стосується явища, коли слово має кілька значень, які походять від його кореня та афіксів. В арабській мові слова складаються з кореня, що складається з трьох приголосних, і додаються різні афікси, щоб створити нові слова з різними значеннями. Додавання цих афіксів може призвести до утворення слів з різними значеннями, але однакового кореня (Фрейнік, Гор, О’Рурк, 2017, с.22-24).

Ось кілька прикладів похідних багатозначних арабських слів:

1. «Kataba» (كتب): цей корінь означає “писати”. Додаючи різні афікси, цей корінь може генерувати багато слів із різними значеннями, наприклад:

“Kitab” (كتاب): це означає “книга”.

“Maktub” (مكتوب): це означає “написаний”.

“Kutub” (كتب): це означає “книги”.

“Katabat” (كتبت): це означає “я написав”.

2. “Qalb” (قلب): цей корінь означає “серце”. Додаючи різні афікси, цей корінь може генерувати багато слів із різними значеннями, наприклад:

“Maqlaab” (مقلوب): це означає «догори ногами».

“Qalbi” (قلبي): це означає “моє серце” або “сердечний”.

“Taqlib” (تقلب): це означає “гортати” або “перевертати”.

3. “Safara” (سافر): цей корінь означає “мандрувати”. Додаючи різні афікси, цей корінь може генерувати багато слів із різними значеннями, наприклад:

“Safar” (سفر): це означає “подорож” або “поїздка”.

“Musafir” (مسافر): це означає “мандрівник”.

“Taswir” (تصوير): це означає “фотографія” або “фотографування”.

Як і похідні форми в інших мовах, композиційна семантика арабських слів не завжди прозора щодо значення слова. Тобто, хоча майже всі слова арабського змісту можна розкласти на корінь і шаблон, значення даного слова не завжди можна інтерпретувати як суму цих морфем (Фрейнік, Гор, О’Рурк, 2017, с.23).

Похідна полісемія є важливим аспектом арабської мови і широко використовується в поезії, літературі та повсякденному спілкуванні. Це також може стати проблемою для не носіїв мови, які вивчають арабську як другу мову.

Як ми бачимо, загальні принципи полісемії можна застосувати до арабської мови так само, як вони можуть бути застосовані до будь-якої іншої мови. Багатозначність – це універсальне мовне явище, яке існує в усіх мовах, у тому числі і в арабській.

Висновки до Розділу 2

Багатозначність – поширене явище в арабській мові, коли одне слово може мати кілька значень, пов’язаних одне з одним. Арабські слова походять від кореня, що складається з трьох приголосних, і додавання різних афіксів може створити нові слова з різними значеннями, але однакового кореня.

В арабській мові існує кілька типів полісемії, зокрема:

- лексична полісемія
- граматична полісемія
- контекстуальна полісемія

– дериваційна полісемія

Ці типи полісемії не виключають один одного і часто можуть збігатися в арабській мові. Багатство та складність арабської полісемії відображає історію мови, культуру та унікальні мовні особливості.

На арабську багатозначність впливають різні фактори, такі як культура, історія та унікальні особливості арабської мови, такі як багатий словниковий запас, гнучкий порядок слів і складні граматичні структури.

Багатозначність арабської мови може стати проблемою для тих, для кого вона не є рідною, і вимагає хорошого розуміння мовного контексту та культури. Однак це також забезпечує багатство та глибину мови, дозволяючи нюанси вираження та поетичні образи.

Використання полісемії в Корані дозволяє отримати більшу глибину та багатство тлумачення, оскільки різні читачі та вчені можуть витягувати різні значення з того самого тексту. Однак це також вимагає ретельного вивчення та аналізу, щоб повністю зрозуміти передбачувані значення та наслідки тексту.

Загалом, арабська полісемія є складним і динамічним явищем, яке сприяє багатству арабської мови.

ВИСНОВКИ

Багатозначність – це лінгвістичний термін, який використовується для опису явища, коли слово має кілька значень або смислів, пов'язаних одне з одним. Багатозначність є спільною рисою багатьох мов і є важливим аспектом вивчення мови та спілкування.

Різні значення багатозначного слова певним чином пов'язані між собою, як правило, через спільне семантичне ядро або через метафоричне чи метонімічне розширення.

Полісемія відрізняється від омонімії, коли два або більше слів мають однакове написання або вимову, але різні значення, і від омофонії, коли два або більше слів мають однакову вимову, але різні значення.

Серед ознак полісемії можна виділити наступні:

1. Слова можуть мати кілька пов'язаних значень залежно від їхнього контексту та використання.
2. На значення слова може впливати його синтаксичний і семантичний контекст.
3. Значення слова можуть змінюватися з часом через лінгвістичні та соціальні фактори.

Вивчення полісемії є важливим у різних галузях, таких як лексикографія, семантика та обробка природної мови. Здатність ідентифікувати та розпізнавати багатозначні слова є важливою для розуміння та створення точної та ефективної комунікації.

Багатозначність можна класифікувати на різні типи на основі характеру зв'язку між різними значеннями слова. Ось деякі з найпоширеніших типів полісемії:

Метонімічна полісемія: цей тип полісемії передбачає використання слова для позначення чогось, що тісно пов'язане з його початковим значенням.

Метафорична полісемія: цей тип багатозначності передбачає використання слова для позначення чогось, що пов'язане з його початковим значенням через метафоричну або символічну асоціацію.

Контекстно-залежна полісемія: цей тип полісемії передбачає використання

слова, значення якого залежить від контексту, у якому воно використовується.

Граматична полісемія: цей тип полісемії передбачає використання слова з кількома значеннями, пов'язаними з його граматичною функцією в реченні.

Лексична полісемія: це лінгвістичний термін, який використовується для опису явища, коли одне слово має кілька значень. Іншими словами, полісемія стосується здатності слова мати більше одного тлумачення або значення, залежно від контексту, у якому воно використовується.

Кожен тип полісемії може допомогти збагатити мову та забезпечити різні шари значення та відтінки.

Полісемія є загальною рисою природної мови і дозволяє створити більш ефективну та гнучку систему спілкування. Однак це також може призвести до двозначності та плутанини, якщо контекст незрозумілий або якщо значення слова надто розходяться. Методи усунення неоднозначності, такі як контекстуальні підказки, синтаксис і морфологія, допомагають прояснити передбачуване значення багатозначних слів.

Арабська мова відома своїм широким використанням багатозначності, і розуміння загальних принципів полісемії може допомогти нам зрозуміти механізми, які призводять до створення та еволюції багатозначних слів в арабській мові.

Багатозначність в арабській мові також може залежати від контексту, коли певні слова набувають додаткових значень або відтінків залежно від ситуації. Це особливо очевидно в класичній арабській мові, яка часто використовується в релігійних і літературних контекстах і має складну систему граматики та лексики.

Загалом полісемія – це захоплюючий аспект мови, який додає глибини, нюансів і складності значенням слів і є невід'ємною частиною ефективного спілкування людськими мовами.

АНОТАЦІЯ

الغموض هو مصطلح لغوي يستخدم لوصف الظاهرة التي يكون فيها للكلمة معانٍ أو أحاسيس متعددة مرتبطة ببعضها البعض. الغموض سمة مشتركة للعديد من اللغات وهو جانب مهم من تعلم اللغة والتواصل. ترتبط المعاني المختلفة للكلمة متعددة المعاني بطريقة معينة ، عادةً من خلال جوهر دلالي مشترك أو من خلال امتداد مجازي أو مجازي.

يختلف تعدد المعاني عن الاشتراك اللفظي حيث يكون لكلمتين أو أكثر نفس التهجئة أو النطق ولكن معاني مختلفة. تعد تعدد المعاني ظاهرة شائعة في اللغة العربية ، حيث يمكن أن يكون لكلمة واحدة عدة معانٍ مرتبطة ببعضها البعض. تأتي الكلمات العربية من جذر يتكون من ثلاثة أحرف ساكنة ، ويمكن أن تؤدي إضافة ألقاب مختلفة إلى إنشاء كلمات جديدة ذات معاني مختلفة ولكن نفس الجذر.

هناك عدة أنواع من تعدد المعاني في اللغة العربية ، منها:

- تعدد المعاني المعجمي
- تعدد القواعد النحوية
- تعدد المعاني السياقي
- تعدد المعاني الاشتقائي

هذه الأنواع من تعدد المعاني ليست متعارضة ويمكن أن تتداخل في كثير من الأحيان في اللغة العربية. يعكس ثراء تعدد المعاني العربية وتعقيده تاريخ اللغة وثقافتها وخصائصها اللغوية الفريدة.

يتأثر توضيح اللغة العربية بعوامل مختلفة ، مثل الثقافة والتاريخ والسمات الفريدة للغة العربية ، مثل المفردات الغنية وترتيب الكلمات المرنة والتراكيب النحوية المعقدة.

يمكن أن يشكل غموض اللغة العربية تحديًا لغير الناطقين بها ويتطلب فهماً جيداً للسياق اللغوي والثقافة. ومع ذلك ، فإنه يوفر أيضًا ثراءً وعمقًا للغة ، مما يسمح بفرق دقيقة في التعبير والصور الشعرية.

يسمح استخدام تعدد المعاني في القرآن بمزيد من العمق والثراء في التفسير ، حيث يمكن للقراء والعلماء المختلفين استخلاص معاني مختلفة من نفس النص. ومع ذلك ، فإنه يتطلب أيضًا دراسة وتحليل دقيقين لفهم المعاني المقصودة والآثار المترتبة على النص بشكل كامل.

بشكل عام ، تعد تعدد المعاني العربية ظاهرة معقدة وديناميكية تساهم في ثراء اللغة العربية.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Абаев, В.И. (1957). О подаче омонимов в словаре. *Вопросы языкознания*, 34(3), 31-43.
- Будагов, Р.А. (1965). *Проблемы развития языка*. Москва: Наука.
- Ван, Хайянь. (2017). Полисемия и омонимия в китайском и русском языках. *Вестн БДПУ. Сер. 1. Педагогика. Психологія. Фшалопа*, 2 (92), 84-87.
- Виноградов, В.В. (1953). Основные типы лексических значений слова. *Вопросы языкознания*, 5, 3–29.
- Грещук, В.В. (2007). *Словотвір і полісемія слова*. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету, 1 (16), 244-254.
- Даниленко, В.П. (1991). *Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание*. Свердловск: РАО.
- Кацнельсон, С.Д. (1972). *Типология языка и речевое мышление*. Л.: Наука.
- Павлюк, А. Б., Угонь, Л. М. (2011). Полісемія як мовна категорія в сучасній лінгвістиці. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство*, 6, 2–8.
- Сога, Л. В. (2016). *Полісемія як мовна універсалія в системі європейських мов*. *Журнал науковий огляд*, 4 (25), 1-14.
- Стернина, М.А. (1999). *Лексико-грамматическая полисемия в системе языка*. Воронеж: Изд-во Истоки.
- Соссюр Ф. де. (1933). *Курс общей лингвистики*. М.: Соцэкгиз.
- Шмелев, Д. Н. (1973). *Проблемы семантического анализа лексики*. М.: Наука.
- Crystal, David (1980). *A First Dictionary of Linguistics and Phonetics*. Oxford: Basil Blackwell Ltd.
- Cruse, D. A. (1986). *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Daiu Sonila. (2015). *The Main Features of Semantic Approach of Polysemy*. *Journal of Educational and Social Research*, (5) 3 , 169-174.
- Dobric, N. (2014). On Some Problems of Meaning–Polysemy Between Sense Enumeration and Core Meaning Paradigms. *Filozofija i društvo*, Belgrade: Institute for Philosophy and Social Theory of the University of Belgrade, 25 (4), 146–163.

Finch, G. (2000). *Linguistic Terms and Concepts*. London: Macmillan Press Ltd.

Freynik, S., Gor, K., & O'Rourke, P. (2017). L2 processing of Arabic derivational morphology. *The Mental Lexicon*, 12, 21–50.

Ghazala, H. (1995). *Translation as Problems and Solutions*. Dar wa Maktabat Al-Hilal, Beirut.

Hana Jan. (2018). A cognitive linguistics approach to explaining the polysemy of 'ala and fi in modern standard Arabic. (Master's thesis). Georgetown University, Washington.

Ibn Darstwihi. (1974). *Tashih Al-Fasih*. Revised by Al-Juburi, A. Al'Ani Publishing House, Baghdad.

Löbner, S. (2002). *Understanding Semantics*. Oxford: Oxford University Press.

Lyons, J. (1977). *Semantics*. Volume no. 2. Cambridge: Cambridge University Press.

Lyons, J. (1987). *Language and Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Mohammed, E.T. (2009). Polysemy as a lexical problem in translation. In *Adab Al-Rafidayn*. vol.55.

Nida, Eugene A., Taber Charles R. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill.

Palmer, F.R., 1976. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Schneider E. (1988). *Variabilität, Polysemie und Unschärfe der Wortbedeutung*. Theoretische und methodische Grundlagen. Tübingen: Niemeyer.

Ullman, S. (1972). *Semantics: An Introduction to the Science of Meaning*. Oxford: Basil Blackwell.

Vanhove, M. (2008). *From polysemy to semantic change*. Towards a Typology of Lexical Semantic Associations, Amsterdam.

Yule, G. (1987). *The Study of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

الجرجاني، عبد القاهر. (1954). أسرار البلاغة. تنقيح: هانز ريتلر. دار المعارف، إسطنبول.

البارقي، علي (2017). الدلالة المعجمية المشتقة في اللغة العربية. مجلة العلوم الإنسانية والاجتماعية، 22 (3)،

20-12.

المنجد، محمد ناصر (1999). الاشتراك اللفظي في القرآن الكريم بين النظرية والتطبيق. تنقيح الدكتور مسعود

بوبو، دمشق: دار الفكر.

الصابوني، محمد علي (1976). صفوة التفاسير. 3 مجلدات. دار الصابوني، القاهرة.
السيوطي. (1971). المزهري في علوم اللغة. دار إحياء التراث العربي، القاهرة.